

Милан ПЕТРОВИЋ*
 Правни факултет
 Универзитет у Нишу

УДК 327(470)
 DOI: 10.5937/adpn2403009P

Оригинални научни рад

ГЛОБАЛИЗАЦИЈА, ДРЖАВА, РУСИЈА

Сажетак

Ово излагање састоји се од два дела. Први део бави се проблемом морфологије глобализације и државе. Други део обухвата динамику односа глобализације и државе, у коме у први план избија деловање Запада на Русију, и обратно. Излагање указује на неолиберализам као идеолошку основу глобализације. Оно побија нетачно схватање да је настанак државног суверенитета последица Вестфалског мировног уговора из 17. века, чиме присталице глобализације настоје да појам државе и државотворне нације доведу у питање. Излагање, с тим у вези, показује да је суверенитет везан за саму суштину државе, позивајући се притом на рад родоначелника појма суверенитета Жана Бодена (Jean Bodin). Неолиберализам, те самим тим и глобализација, разорно делују на државу и друштво, што очитују светска економска криза од 1929. године, те „перестројка“ и „приватизација“ у Русији. Те појаве тиме доказују да „пут у ропство“ није државни интервенционизам, већ његова супротност. Шифра глобализације је „крај историје“. Већ данас се, међутим, може видети да је та шифра оповргнута.

Кључне речи: морфологија и динамика глобализације, државни суверенитет, угрожавање Русије и слом Совјетског Савеза.

Ово разматрање састоји се од два дела: први део (А) бави се проблемом морфологије глобализације и државе. Други део (Б) обухвата динамику односа глобализације и државе, у коме у први план избија међусобно деловање чинилаца Запада и Русије.

* Аутор је редовни професор у пензији на Правном факултету Универзитета у Нишу. Електронска адреса аутора: milan@prafak.ni.ac.rs.

(А). Адвокат војне интервенције Сједињених Америчких Држава у Босни и на Косову, гуру „светског отвореног друштва“, Сорос (Soros 2002, 166, 176 итд), *глобализацију* опредељује као слободно кретање капитала и растуће потчињавање националних економија господству глобалних финансијских тржишта и мултинационалних корпорација (Soros 2002, VII). Један други присташа глобализма одавде изводи закључак да глобализам забрањује државама да експропришу приватна предузећа у сврху остварења „националног интереса“ (Scholte 2005, 232).

Током Хладног рата (1945 – 1989), меродавна економска политика западних држава била је масовно старање о егзистенцији појединца („држава благостања“, „социјална држава“), у којој економској политици би незаобилазна била позната Кејнесова (Keynes) трилема: *пуна запосленост, тржишна економија и стабилност монетарног система* (Schmitt 1985, 28). Но, поткрај Хладног рата, када је надмоћ Запада над Совјетским Савезом већ била очигледна, дошло је до „револуције“ чији су покретачи били северноамерички председник Роналд Реган (Ronald Reagan) (*fungebatur* 1981 – 1989) и британски први министар Маргарет Тачер (Margaret Thatcher) (*fungebatur* 1979 – 1990). Та револуција „одозго“ састојала се у укидању „државе благостања“ и приватизацији јавног сектора, нарочито у области економије, чиме почиње раздобље глобализације. Само, глобализацију већ је пре тога била припремила једна школа економске политике, позната као *неолиберална*. Првобитно, та школа називана је „бечком“ или „аустријском“ економском школом. А пошто су њени главни представници били Јевреји, они су после доласка на власт у Аустрији националсоцијалиста (услед прикључења Немачкој 1938. године) већма емигрирали у Сједињене Државе, где су обновили своју делатност на универзитету у Чикагу; због тога су они и њихови следбеници получили епитет „чикашке“ економске школе. Најважнији списи те бечко-чикашке школе преведени су и код нас (Споменимо: Friedman 1997; Von Mises 1999; Хајек 2012).

Старији либерализам имао је за главнога противника апсолутну полицијску монархију. *Неолиберализам*, ако се остави по страни тоталитарна терористичко-полицијска диктатура (националсоцијализам и бољшевизам), главнога супарника види у државној интервенцији у економији, планским мерама које ограничавају, али не укидају слободну тржишну економију. Јер, такве мере неизбежно ће – наводно – довести у социјализам, то јест у ропство. Тако Хајек (Науек) исправно примећује да у неолибералној држави, дакле таквој која се по природи

ствари подвргава захтевима глобализације, државна принуда у економији максимално опада (Хајек 2012, 119). Само, он пренебрегава да у тој држави неминовно расте принуда друге врсте, наиме *друштва*, посебно у виду *криминалитета*, првенствено *организованог*. Познати немачки новинар и књижевник из доба Вајмарске републике (1919 – 1933.), Курт Тухолски (Tucholsky) далековидо примећује (нав. према: Martin & Schumann 1998, 269): „У међудржавној области организују се у Европи само злочин и капитал“.

Хајек једнако не примећује да је држава са ограниченом планском економијом, — разуме се, не и тоталитарна диктатура или нека друга врста тираније, — нужно *правна држава*, у којој владавина законитости и подела власти штите не само од самовоље државних надлештава, већ такође и државу и друштво од подривања капитала и подземља. Пошто управо том подривању широм отвара могућности, неолиберална држава никако није и правна држава. У прилог схватања да правна држава подразумева економски плурализам, који, међутим, не може бити чисто конкурентски, лишен државне интервенције, наводимо и једну мисао Троцког (Trotsky) (из времена након што је 1926. изгубио битку за власт са Стаљином). Поборник „перманентне револуције“ наиме каже (Trotsky 1963, 624): „У земљи где је држава једини послодавац, мера такве врсте (то јест, забрана да се некоме даде запослење, М.П.) једнака је осуди да се умре од глади. Старо начело: ‘Ко не ради, не једе’, замењено је другим: ‘Ко се не покорава, не једе’“.

„Чисти економисти“ бечко-чикашке школе не траже упоришта за своја схватања у историји. У ствари, *историја* говори против њихових схватања.

У Сједињеним Америчким Државама, конјунтура је почела да прелази у своју супротност, депресију, 24. октобра 1929. године, који је дан у Америци прозван „црним четвртком“ (вид. о томе опширно, са књижевношћу: Петровић 2020, 172 итд). Тог дана је на њујоршкој ефектној берзи дошло до огромне понуде акција и других обвезница, које нису нашле купце. Избила је паника међу престрављеним понуђачима. Да би је обуздали, главни финансијери Волстрита (Wall Street) договорили су се да образују стабилизациони фонд од 240 милиона долара. Показало пак се да је то кап воде за умирућег од жеђи. На вест о берзанском краху у Њујорку дошло је, попут неке психолошке ланчане реакције, до панике на свим берзама у Сједињеним Државама. Куповине из стабилизационог фонда држале су се само три дана, а онда је наредног 29. октобра поново дошло до пропасти курсева. Овога

пута банкари су били беспомоћни; вртлог кризе повукао је и њих. До краја 1929. укупан губитак износио је 30 милијарди долара и курсеве акција опали су за 25 до 30 процената. До опоравка није дошло ни следећих година. До пролећа 1933. курсна цена свих акција на њујоршкој ефектној берзи пала је за 74 милијарди долара или на шестину цене коју су имале на крају септембра 1929. године (Stolze 1969, 262).

Они који су куповали на кредит и дугове отплаћивали деоничким дивидендама, остали су без те могућности; власници кућа купљених на кредит који није био исплаћен, преоптерећени издацима, нису више могли да плаћају доспеле рате и повериоци би их избацивали на улицу. У околини великих градова никле су бараке бескућника, које су прозване „Хуверовим вилама“ (по службујућем председнику Уније, Хуверу – Hoover). Пад цена, прихода и потрошње довео је до затварања фабрика и отпуштања радника. Читаве породице исељавале су се на запад, у нади да ће наћи посао као сезонски радници на сезонским газдинствима. Али и земљорадници су били оштро погођени. Пошто је потражња прехрамбених производа пала, нису имали новца да плаћају дугове, па би их хипотекарни повериоци отерали из куће и са имања. Непродатих вишкова тих производа било је и у другим земљовитим америчким државама. И док је све више Американаца било угрожено глађу, у Канади је пшеница спаљивана, у Бразилу су кафом ложене локомотиве.

Незапосленост је захватила и градску средњу класу. Појавио се и израз: „незапослени са белим оковратником“, који се односио на незапослене архитекте, адвокате, учитеље, лекаре. Ко би, на пример, да запосли младога архитекту када нико више није имао средстава за градњу? Масовна деморализација захватила је нарочито оне који су се поистовећивали са богатством од кога није остало ништа. Упропашћени банкари, мешетари и шпекуланти бацали су се са прозора 20. спрата да би скратили живот. Хумориста Вил Роџерс (Will Rogers) је писао: „Морало се чекати у реду да би се дошло до прозора за искакање. Говорило се да шеф хотелске пријавнице пита придошлице: ‘Хоћете ли собу за спавање или за скакање?’“ (Maurois 1965, 117).

Економска катастрофа у најбогатијој држави на свету, прешла је и у друге западне земље и постала светском економском кризом. Нарочито је Немачка, која је морала да отплаћује и големе ратне репарације, била погођена. Изненадно повлачење америчкога новца постало је за тамошње банке смртна опасност. Оне су због велике оскудице капитала у Немачкој биле приморане да узму и краткорочне кредите

од америчких банака у висини од око 15 милијарди немачких марака, које нису употребљавале само за финансирање текућих послова, већ су их такође даље улагале у дугорочне индустријске инвестиције. Да би ублажиле ризик који се услед тога појавио, оне су једну трећину краткорочно узајмљенога новца остављале у Америци. То обезбеђење задовољавало је у нормалним временима. Но, када су због великог броја неликвидних дужника америчке банке доспеле у тешкоће, опозивале су своје кредите из Европе; с тим успаниченим опозивима немачке банке нису могле да изађу на крај. Додуше, најпре им је пошло за руком да опозову веће износе од немачких клијената, што је једно време одолевало навали. Када је, међутим, 11. маја 1931. угледни аустријски Кредитни завод у Бечу претрпео крах и морао да затвори шалтере, повукао је за собом у пропаст и многе немачке банке. Дана 11. јула исте године морале су Дармштатска и Национална банка да обуставе плаћања. Уз то, на изборима за савезни парламент, Рајхстаг (Reichstag), 14. септембра 1930. постигла је велики успех дотле безначајна расистичко-фашистичка странка, „Националсоцијалистичка немачка радничка странка“ (NSDAP), за коју је гласало 6.409.600 бирача. На тај начин, она је постала друга по снази парламентарна фракција, са 107 од укупно 577 мандата; социјалдемократе су добиле 143 места, комунисти 77, римокатолички центрум 68, немачки националци 41, немачка народна странка 30. То је такође био узрок великог бекства капитала; само је у септембру 1930. државна Рајхсбанка (Reichsbank) изгубила преко 600 милиона марака у злату и девизама.

Растућа несташица новца водила је и у Немачкој до поремећаја у производњи и прођи, иза кога је ишла огромна беспослица. Незапосленост је достигла врхунац током зиме 1932/33. када је број незапослених достигао 6.200.000. Поред њих стајали су још милиони „дисквалификованих“ трајно беспослених и оних који су радили са скраћеним радним временом и падали на терет социјалне помоћи. На јесен 1932. живело је коначно 36 процената свих Немаца, а то је чинило преко 23 милиона људи, на терет јавних средстава. Ко је још био запослен, морао је углавном да се помири са умањењима плате или наднице.

Многе пропале егзистенције почеле су да полагају наде у фашизам. Јер, фашистичка Италија била је једина западноевропска земља коју није потресла светска економска криза. Мусолинијева политика аутаркије, милитаризма, големих јавних радова и државнога покровитељства над радом и капиталом, изгледала је великом броју Немаца, који

су пруској милитаристичкој социјалној држави давали преимућство пред либералном демократијом, као прихватљиво државно уређење.

Био је то *почетак пута у ропство, али тај пут крчила је либерална економија.*

И док се економска криза у Сједињеним Америчким Државама продубљивала, влада се држала по страни. Председник Хувер био је лично честит човек; док се налазио на челу државе, одбијао је да прима плату (Јурјевич 1985, 342). Али, слепо је веровао у либералну догму о забрани држави да се меша у економске токове, и да ће либерални капитализам сам себе извести из кризе у коју је запао. Његова основна службена поставка је гласила (Maurois 1965, 118): „Пре свега, никакви државни захвати. Не падајмо у заблуду енглеске помоћи незапосленима. Ако има беде, нека се о њој брине приватно милосрђе“. Унесрећене грађане је тешио, да ће криза брзо проћи, да конјунктура чека иза угла (*eng. prosperity round the corner*) и да ће свака породица ускоро имати недељом кокошку у лонцу и два аутомобила у гаражи.

У време председничких избора 1932. владала је у Сједињеним Државама *револуционарна ситуација*. Амерички политиколог Шатшнајдер (Schattschneider 1957) вели да је народ Сједињених Држава хтео револуцију и као најподесније средство за њу нашао у Демократској странци (206). Но, то није потпуна истина. Он сâм каже: „Демократска странка била је пре 1932. лабава комбинација солидног Југа и извесних градских апарата Севера, те понешто остатака руралног популизма Запада“. Како једна таква политичка „спетљавина“ може бити делотворно средство једне револуције? Демократска странка могла је то постати само захваљујући личности свога фактичког првака, Френклина Рузвелта. Јурјевич (Јурјевич) каже да је Рузвелта „на власт довела америчка верзија народнога фронта“ (985, 329, 489). Без Рузвелтове победе на председничким изборима, у Сједињеним Америчким Државама дошло би до грађанског рата, који би се вероватно завршио успостављањем некакве војне диктатуре, налик на оне које су се у то време обично јављале у Латинској Америци. И Шпенглер (Spengler) каже: „А за Америку, која је до сада живела за себе и била пре једна област него држава, са уласком у светску политику постала је теорија, потичући од Монтескијеа (Montesquieu), о напоредности Председништва и Конгреса неодрживом и у временима истинске опасности уступиће место безобличним властима, као што смо одавно примили на знање од Јужне Америке и Мексика“ (Spengler II, 521). *Према томе, велика економска криза отворила је и Сједињеним*

Америчким Државама перспективу пута у ропство, који је пут опет поплочавао стопостотни економски либерализам.

Битно је приметити да Рузвелтова економска и социјална политика, коју је назвао „Нови договор“ (*New Deal*), није била против капитализма уопште узев. Оно чему је Рузвелт тежио била је синтеза либералнога капитализма и државнога социјализма. Када се 1944. по четврти пут кандидовао за председника Уније, он је 4. новембра на митингу у Фенвеј Парку у Бостону рекао (Sherwood I, 67):

„Уколико је икад постојало раздобље када је духовна снага нашег народа била стављена на искушење, било је то у време страшне депресије од године 1929. до 1933.“

„Тада се наш народ могао приклонити туђинским идеологијама, као што су комунизам или фашизам.“

„Но, наша демократска вера била је и сувише жилава. Године 1933. амерички народ није тражио мање демократије – већ више демократије – и то је добио.“

Само, та увећана демократија није више била либерална, већ *социјална демократија*.

Социјална права на којима се заснива социјална демократија јесу творевина државе, садржина мноштва парцијалних закона који служе остваривању безбројних појединачних интереса. Бирдо (Burdeau 1979, 194) вели: „...социјална демократија подразумева легитимност поделе колективитета на мноштво друштвених категорија, група или класа, од којих свака има своје засебне тежње и своје засебне циљеве“. Припадници тих друштвених категорија, група или класа, како утврђује Рипер (Ripert, 1955, 266), „јесу повериоци државе“.

Емил Лудвиг (Ludwig 1939, 312 итд) упоређује Рузвелта и првога вођу Француске револуције из 18. века, грофа Мирабоа (Mirabeau, умро 2. априла 1791. године). И Мирабо је сматрао да само највећи уступци духу времена могу да очувају стару власт, тада племство и монархију, од револуције. Ипак, између те двојице политичких великана постоји битна разлика. Мирабо је умро прерано да би могао да оствари своје замисли. Рузвелт је, напротив, доживео да види остварење својих циљева.

Глобалисти су, међутим, отишли још даље од неолиберала у истом правцу. Они траже укидање суверене државе. По њима, државни суверенитет утемељен је Вестфалским мировним уговором, којим је 1648. године окончан рат између римокатоличких и протестантских држава унутар Немачког царства. То је највећа кривотворина у

правној историји! Биће да је она потекла од највећег америчког дипломате (после Френклина Рузвелта) у 20. веку, Хенрија Кисинџера (Henry Kissinger). Кисинџер је и докторирао на једној теми из западноевропске историје дипломатије (Kissinger 1976.). О „вестфалском суверенитету“ Кисинџер говори у једној књизи с поукама америчкој дипломатији, која је књига такође преведена у нас (Кисинџер, 2003, 264 итд). О вестфалском суверенитету као „анахроним појму“ те с тога противном „отвореном друштву“ говори и Сорош (2002, 170). И Шолте (Scholte) нас поучава (2005): „Од средине двадесетог века, убрзана глобализација и успон супратериторијалне повезаности учинили су вестфалску конструкцију државног суверенитета застарелом“ (189). И Мирослав Печујлић „упецао се“ на „Вестфалски међународни систем“ у иначе изврсној студији о глобализацији, достојној овог значајног социолога (Печујлић, 2002, 83).

Још у другој половини шеснаестог века, дакле знатно пре Вестфалског мира, објавио је највећи француски теоретичар државе и легиста у доба апсолутне монархије („Старог режима“), Жан Боден књигу „Шест књига о републици“, у којој је изнео појам *суверенитета као битног обележја државе*. Прво издање те књиге појавило се 1576. и ускоро доживело више издања, како на француском и латинском, тако и на енглеском и немачком (вид. Quaritsch 1970, 243, анотација 1). Боден при том употребљава за државу како стари назив, „република“ (fra. République), тако и савремени, “estat”. Боден суверенитет дефинише на следећи начин (Bodin 1583/1977, 122): „Суверенитет је апсолутна и вечита моћ државе...“. Та моћ првенствено се испољава у законодавној власти. Суверен није потчињен ниједној другој земаљској и духовној власти, али је везан божанским и природним законима, као и правичним и разумним уговорима и обећањима, јер она обвезује и самога Бога (133 итд, 153, 223).

Боден усваја традиционалну поделу државних уређења на монархије, аристократије и демократије. С тим, што монархија може бити краљевска (легитимна), властелинска и тиранска. Исто тако, аристократије и демократије могу бити легитимне, властелинске и тиранске (Bodin 1583/1977, 273 итд). Краљевска или легитимна монархија је државно уређење у коме се поданици повинују монарховим законима, а монарх природним законима, остављајући природну слободу и својину на добрима поданицима. За Бодена, француска монархија је прототип такве државе, о којој каже (Bodin 1583/1977, 274): „... али ми сматрамо најлепшом стварју на свету што дубоко поштујемо,

служимо и обожавамо нашега краља као слику Бога живог⁴. У властелинској монархији владалац се учинио господарем над добрима и особама силом оружја и успешним ратом те влада над поданицима као отац породице кућним робовима. Он им признаје личну слободу, а земљу коју су раније имали даје им у плодоуживање. У тиранској монархији, монарх презире природне законе, злоупотребљава слободне особе као робове, а добра поданика као своја. Тиранска је демократија „немирна држава разјареног народа“, за коју је такође уобичајен израз охлократија. Да Боден јасно разликује форму од садржине, показује његово разматрање постдемократског државног уређења старог Рима (Bodin 1583/1977, 144). Он каже да први римски императори нису били суверени, већ само главари и први грађани, који су се називали принцесима; тај облик државе називао се принципатом. Император је имао прерогативу да буде први по достојанству, по части, први на заседањима сената. Само, принципат је на изглед био аристократија, а у стварности монархија, будући да су императори већином били *тирани*. Приметимо да је много векова доцније принципат васкрснуо у царствима двојице Наполеона и у тоталитарним диктатурама.

По Бодену, *суверенитет је недељив*. Зато је свака монархија, свака аристократија, свака демократија *апсолутна*. Збиљски монарси су „апсолутно суверени“, као што су владари Француске, Шпаније, Енглеске, Шкотске, Етиопије, Турске, Персије, Московске царевине (Bodin, 1583/1977, 302). У Данској и у Шведској постоје краљеви, но неки од њих били су протерани, неки до смрти заточени, неки усмрћени копљем, зато што племство сматра да они нису владоци, да нису суверени у правом смислу речи, већ да су поданици сталеза који имају право да их бирају (Bodin 1583/1977, 302). Према томе, те државе биле су уистину аристократије. Боден се нарочито бави државним уређењем Немачкога царства и доказује да оно, унаточ томе што постоји немачки цар, није монархија, већ такође аристократија (Bodin 1583/1977, 320 итд, 539). Боден доказује, својим излагањима која сежу у најдавнију прошлост, да суверенитет није нипошто неки новији правни институт, већ да је везан за постојање саме државе: *Где је држава, ту је и суверенитет*.

Проблем који отвара поставка о недељивости суверенитета, Боден решава сагледавањем разлике између облика државнога уређења и облика владе. Тако, у монархији, владар може владати сам, али владу такође може учинити демократском, ако положаје, службе и властице удељује како сиромашнима тако и богатима, како пучанима

тако и племићима, без ичијег уважавања и угледа; исто тако, влада у монархији може се учинити аристократском, ако владар положије и службе додељује само племићима, или најбогатијима, или најомиљенијима. Одговарајуће комбинације могуће су такође у демократији и аристократији. Суверени народ може владати сам, али владу може такође препустити извесноме појединцу или мањини. Суверена аристократија једнако може владу препустити појединцу, или сиромашнима или пучанима, као и богаташима без обзира на личност. Између осталог, Боден изрично наводи пример старог Рима до закона Канулеја, где је суверенитет припадао већини грађана, али је народ почасне службе, најамнине и повластице додељивао само племићима, те је тако држава била демократска, а влада аристократска (Bodin 1583/1977, 338). Са нарочитим уважавањем Боден говори о установи сената, којој посвећује цело прво поглавље треће књиге о Републици. Он сенат дефинише овако (Bodin 1583/1977, 342): „Сенат је легитимна скупштина саветника државе, са сврхом да даје мишљење онима који имају суверену власт у целој Републици“. Најбољи пример те установе пружа римски сенат, у погледу кога се Боден позива на Цицерона, који у сенату види душу, разум, памет Републике, те да се држава не може уопште одржати без сената, као ни тело без душе или човек без разума; јер, сенатори су у стању да после дуге вежбе у саслушавању и одмеравању решавају велика државна питања (Bodin 1583/1977, 346). Одавде се види да је за Бодена облик владе од превасходног значаја за опстанак државе.

Боден указује да је за питање суверенитета у Француској од нарочитог значаја био почетак 14. века, који пада у време владавине францускога краља Филипа Четвртог, званог „Лепи“ (Regnabat 1283 – 1314.). Дотле, римске папе сматрале су се „Богом на земљи“ (Bodin, 1583/1977, 192) те следствено томе врховним господарима хришћанскога Запада, којих су сви други владари били вазали. Но, тој „папократији“ смртни ударац задао је Филип Лепи (О односима папа и Филипа Лепог вид. опширно: Hefele, VI, 237 итд). До спора између краља Филипа и папе Бонифација Осмог дошло је нарочито када је Филип одлучио да у својој држави може да опорезује црквену имовину. Папа је 13. априла 1303. екскомуницирао (изоопштио) краља Филипа. Међутим, була о екскомуникацији буде јавно поцепана по наредби париског Парламента, и краљ пошаље свог чувара Великог печата и канцелара Ногарета у Рим да папу ухапси и доведе у Париз да би се папи судило као јеретику. Папина депортација не би извршена и он понижен и

напуштен од свију, неколико недеља после хапшења, 11. октобра 1303. умре. Папа Клемент Пети (Fungebatur 1305–1314) био је потпуно зависан од Филипа Лепог. Папска курија би 1309. из Рима пресељена у Авињон, и папа на 15. екуменском концилу у Вијену, када му је Филип, у друштву својих синова, дословце ставио мач под грло, 22. марта 1312. укине ред витезова Темплара. Да ли је краљ Филип Лепи био „револуционар“ или „тиранин“? У дугом образложењу Боден то пориче, доказујући да је *римски папа био вазал француских краљева*, коју су власт они стекли по праву наслеђа од француског краља и потоњег цара Запада, Карла Великог (Bodin 1583/1977, 197 итд). То право бејаху узурпирали немачки цареви. Само, пошто је немачка држава постала аристократија, у смислу да су немачки цареви бирани из више различитих кућа, те уосталом признали, — што се нарочито огледало у њиховој обавези да буду крунисани у Риму, — да су вазали римских папа, не разликујући се тако, како Боден изричито каже, од „млетачких дуждева“ (Bodin 1583/1977, 539), француски краљеви, који, за разлику од немачких царева, никада нису примали своју круну од папе, остали су једини легитимни суверени римских папа, која титула укључује и право да их бирају. Тако је, све у свему, француски краљ био суверени владар, римски папа владар, али *несуверен*.

Дајмо још реч једном од врхунских познавалаца овог питања, Карлу Шмиту (Schmitt 1985, подвучено у изворнику, 375, 377): „Из верских грађанских ратова настала је у Француској мисао суверене *политичке* одлуке, која неутралише све теолошко-црквене противречности и живот посветовљује, чак и када црква постане државном црквом. У том стању ствари, појмови *држава и суверенитет* нађоше свој први меродаван правнички израз. На тај начин, специфична организациона форма ‘суверена држава’ ступила је у свест европских народа. Она је за начин поимања следећих столећа учинила државу јединим нормалним појавним обликом политичког јединства уопште. Старо немачко Царство са својом смесом феудалних, сталешких и црквених уставних елемената било је тиме потиснуто у средњи век; оно, будући да је царство, али не држава, не може ‘више да се схвати’... Краљеви Француске, саветовани и терани унапред од стране својих легиста, створивши прву већу савремену државу и наметнувши се као суверени те државе, учинили су Француску задуго прототипом и класичним примером онога, што се тада поимало као савршена слика једне суверене власти. Француска као европска сила одређивала је унутрашњу меру и димензије новог појма поретка“.

Која је дакле побуда глобалистичке лажи да је државни суверенитет заснован Вестфалским мировним уговором? Тим мировним уговором окончан је Тридесетогодишњи рат између римокатоличких и протестантских држава и државица *унутар Немачкога царства*, који је отпочео 23. маја 1618. и завршен, после преговора који су отпочели још 1643(!), потписивањем мировног уговора 24. октобра 1648. године. Постојале су и стране интервенције. Католицима је помагала Шпанија, шпански краљ био је Хабсбург (Habsburg) као и немачки цар, а протестантима су помагале Шведска и, из геополитичких разлога, католичка Француска, а финансирала их је углавном Енглеска. Већ сама околност да је тај верски грађански рат вођен у оквирима Немачкога царства, указује на *немогућност* да је Вестфалским миром био установљен опште важећи принцип државнога суверенитета. Но, на инсистирање католичке стране, у мировни уговор унесено је, као израз *суверене једнакости* католичких и протестантских држава и државица Немачкога царства, „сталежа Царства“, начело *“cuius regio eius religio”* (чија је власт, тога је и религија). Из њега је следило право владара да може да мења вероисповест и да захтева од својих поданика да приме његову веру (*ius reformandi*), с правом да их протера из своје државе ако то одбију. Вестфалски мир изрично је признао право поданика на иселјење из државе (вид. Conrad II, 29 итд). То начело имало је нарав *овлашћујућег прописа (ius dispositivum)* и не *принудног права (ius cogens)*. Тако је Аустрија протеривала протестанте из својих земаља, али протестантска Прусска није протеривала католике. Толерантност Пруске и омогућила је да јој, после Наполеонова пораза, Бечки конгрес 1815. додели већински католичке, али економски врло напредне покрајине, Рајнску област и Вестфалију. Такође, начело *“cuius regio eius religio”* није важило за земље које нису учествовале у грађанском рату. Тако се Конфедерација швајцарских кантона мудро држала по страни у верским сукобима, те је захваљујући томе получила потпуну самосталност, као и то, да су пракантонима Урију (Uri), Швицу (Schweiz) и Унтервалдену (Unterwalden), били присаједињени Луцерн (Lucerne), Цирих (Zürich), Базел (Basel), Граубинден (Graubünden), Солотурн (Solothurn), Санкт Гален (St. Gallen), Апенцел (Appenzell) и Фрибург (Fribourg) као даљи чланови Конфедерације. Немачка царица Марија Терезија, фанатична католикиња, присиљавала је до краја своје владавине (1780. године) протестанте, путем економских угњетавања, на иселјавање из Унутрашње Аустрије и Моравске у Угарску и

Седмоградску (Трансилванију), дакле у своје земље које нису учествовале у Тридесетогодишњем рату (вид. Hellbling 1956, 294 итд).

По глобалистима, начело *cuius regio eius religio* устолочило је право државе да крши људска права својих поданика. То је начело, уосталом, постало беспредметним успостављањем верске толеранције у 18. и 19. веку. Само, какво је стање владало у Немачкој пре потписивања Вестфалског мировног уговора 1648. године? Припадник једне вероисповести смео је некажњено да убије припадника друге. (Вестфалски мир прописао је амнестију за све верски мотивисане преступе). Пред избијање Тридесетогодишњег рата, живљаше у Немачком царству, са Алзасом, а без Холандије и Чешке, вероватно двадесет и један милион становника, а 1648. мање од тринаест и по милиона житеља (Wedgwood 1990, 448). Успешан и утицајан немачки трговачки средњи сталеж био је тим ратом потпуно уништен; будући средњи сталеж образовало је зависно чиновништво, тако да између племства и сељаштва није више било друштвене снаге која би ублажавала крајности (Wedgwood 1990, 450). Том самоубиству нације Вестфалски мир учинио је крај на једини могући начин, а наиме раздвајањем непомирљиво завађених, слично разводу брака, раскиду удруге (ортаклука) и деоби сеоске задруге.

Па шта би требало да ступи на место државнога суверенитета, чије поништење тако безусловно захтевају глобалисти? Нека од њихових првих пера виде наследника државнога суверенитета у *усмеравању* (eng. *governance*) (Fukuyama 2006, 179 итд; Scholte 2005, 185 итд). Стару енглеску реч, у новој употреби, “*governance*”, која се поглавито везује за делатност субјеката глобализационога метежа, није исправно преводити са „управљање“ (вид. Шолте 2009, 185 итд). Енглески стручни језик за управу и управљање има речи “*administration*” и “*administering*”, које првенствено означавају *извршину власт* (вид. на пример: Young 1962, 341 итд, 632 итд). Занимљиво је да су уставни титоистичке Југославије од 1974. године за функционисање Савеза комуниста употребљавали израз „*усмеравајући* идејни и политички рад“ (Устав Социјалистичке Републике Србије 1989, 115).

Само, још почетком 20. века, велики француски правни писац, Леон Диги, тврдише (Duguit II, 59): „Држава није, како је се хтело учинити и како се једно време веровало да је она била, власт која заповеда, суверенитет; она је кооперација јавних служби организованих и контролисаних по владајућима“. Он такође вели (Duguit I, 218): „У извесном људском друштвеном обједињењу примећујемо само појединачне

воље све једнаке. Нећемо, не можемо замислити који би елемент позитивног и људског поретка могао да успостави једну хијерархију воља, једну надмоћ једне или више њих над једном или над више њих“. Диги нас надаље поучава (Duguit II, 36): „Пошто су владајући само појединци као и други, пошто нису ни репрезентанти ни органи колективне личности која не постоји, они не могу да издају заповести; они нису јавна власт. Јавна власт је фикција“. Те напокон (Duguit II, 64): „Само, воља владајућих јест појединачна воља: Следствено томе, она није надмоћнија од воље чиновника“. Диги је творац једне извршне теорије права. Но, његова теорија државе без суверенитета и јавне власти јест проповед анархије или охлократије.

За разградњу појма суверене државе од значаја је и формалистичка теорија државе, чији су родоначелници били учењаци јеврејскога порекла. Паул Лабанд, меродавни тумач Устава „Другог“ Немачког царства (1871–1918.), ту државу поима као правно лице чији су чланови двадесет пет саставних држава (Laband I, 97). Само, то правно лице једнако је и у јавном и у приватном праву (Laband I, 56 итд, 114, 228). Лабанд изрично каже да је Немачко царство „самостална идеална личност“ (Laband I, 96, подвучено у изворнику). Дакле, оно у стварности и не постоји. Немачки цар, по Лабанду, није државни председник, јер није смењив и нити ма коме одговоран; он није ничији поданик; али, он није ни монарх, пошто није једини суверен, већ је, имајући у виду овлашћења Савезног већа као укупности немачких владара и слободних градова, „*удеони суверен*“ (Laband I, 216, подвучено у изворнику). У том својству, немачки цар се не разликује од председника каквог грађанског друштва! Лабанд закључује (228): „У овој јавноправној корпорацији, која је Царство, цар је онај орган који се у приватној корпорацији назива председник или директор, и његова овлашћења и дужности, његове – такорећи службене – функције одговарају у суштини овлашћењима и дужностима која уопште има председник или директор каквог правног лица“.

Други знаменити формалиста је оснивач „Бечке правне школе“ (Чисте теорије права) Ханс Келзен. За њега, држава као правно лице једнака је укупности норми позитивнога права (вид. Келзен 2001, 21 итд; Kelsen 1960, 9 итд, 76 итд, анотација 1; Kelsen 2002, 182 итд, 188 итд, 197 итд, 377). Цела поједина држава стала би у једну збирку прописа, службених гласника дотичне државе! Келзен, у ствари, на државу преноси углавном семитски верски догмат, по коме је света књига супстанција Божија (вид. Spengler, II, 298 итд). За класично доказивање

неспојивости Келзенове теорије са позитивним правом (вид. Carté de Malberg 2007, *passim*).

Наведеним релативизацијама и формализацијама државе и државне власти блиско је и марксистичко гледиште о „одумирању државе“. Држава би, наиме, „одумрла“ када се влада, то јест политика, замени техничком управом. То је чувена Енгелсова формулација о „превођењу политичке владе над људима у управљање стварима и руковођење производним процесима“ (Engels 1957, 46). Руски анархистички првак, Бакуњин, с правом је жигосао Карла Маркса (Karl Marx) као ауторитарнога комунисту и експонента немачкога јеврејства; хиперцентрализована интернационална држава за коју се Маркс и његове присташе боре, мора да има и једну „централну банку“, која би се налазила у рукама Јевреја (Bakunin 1972, 246 итд, 249). Та *светска централна банка* била би, у ствари, највећи тријумф глобализације.

Ко, међутим, *усмерава владајуће*? Преко тог питања Диги прелази ћутке. Али, француски политички писац и један од првих заговорника обнове сталешке државе, Морас (Maurras), хвата се у коштац управо са тим питањем, исправно увиђајући нужност одговора на њега. По Морасу, то су у француској републици — *четири наследне суверене конфедеративне државе*, Јевреји, протестанти, страни досељеници („метеци“), учлањени у синдикат слободног зидарства (Maurras 1928, СХХИИ, анотација 1, 206 итд, са анотацијом 3, 312, где говори о „плутократском и религиозном феудализму Јевреја, протестаната и слободних зидара“, 418). Морас такође говори да изборни систем потчињава Француску „трима анонимним и неодговорним владарима, администрацији, јавном мњењу и новцу“ (Maurras 1928, 475). Он каже: „Ми живимо под режимом административнога цезаризма“ (Maurras 1928, 531) и цитира књижевника нобеловца, социјалисту Анатола Франса (Anatole France) (Maurras 1928, 486, подвучено у изворнику): „*Ми немамо више државу, ми немамо више ништа друго до администрацију*“.

Данас, једно столеће касније, увиђамо да су конфедеративне државе, феудализам и владари о којима је говорио Морас, заузеле планетарни простор поставши *турбине глобалистичкога „турбокапитализма“* (реч под наводницима потиче од америчкога економисте Е. Лутвака – E. Luttwak-a).

У сврху што темељитијега растројства државнога суверенитета, глобалисти се устремљују и на државотворне нације, залажући се за њихово скрајњивање и унапређивање „*микронација*“: Тибетанаца, Баска, Шкота, Корзиканаца, Рома итд. (Scholte, 2005, 235 итд). Само,

та прича није уопште нова. Кремије (Isaac-Adolphe Crémieux, пореклом швајцарски Јеврејин, изворнога презимена “Schweizer”), члан привремене „влада националне одбране“, — која је 4. септембра 1870. прогласила 3. француску републику, након што су Пруси код Седана заробили цара Наполеона Трећег, и које су владе скоро сви чланови или барем многи од њих били Јевреји (Drumont I, 383) – суверени велики мајстор масонерије шкотскога обреда и председник “Alliance israélite universelle” (Универзалне израелитске алијансе), изјавио је 1861. у тој алијанси (Fritsch 1944, 245): „Нације треба да нестану! Религије треба да одумру! Али Израел неће имати крај, јер је тај мали народић изабраник божи“.

При свему томе, глобалисти у погледу државе чине један изузетак, јер је нужно да постоји једна држава као извршитељ и, по потреби, целат турбина глобалистичког турбокапитализма: *Сједињене Америчке Државе* (вид. Кисинџер 2003, 280 итд; Soros 2002, 150, 160 итд). Као такве, Сједињене Америчке Државе су *цезаристичка администрација глобализације*.

(Б). Није правилно претходна раздобља глобализације видети у експанзији великих религија и цивилизација и рађању савременога европског друштва (Печулић 2002, 16 итд). Јер, између тих процеса и глобализације не постоји непрекинута каузална веза. Таква веза, међутим, постоји између *савремене глобализације* и раздобља *империјализма*. Неспорно је да се империјализам јавља у 19. веку и окончава са избијањем Првог светског рата 1914. године (вид. Von Müller 1935, 717 итд). Било је то доба када су земље европске цивилизације, посебно Велика Британија и Француска, располагале великим колонијалним царствима. До 1914. у Африци су постојале само две потпуно независне државе: Абисинија (Етиопија) и безначајна Либериа; а у Азији, не рачунајући азијски део Русије, само Турска, Персија (Иран), Авганистан, Сијам (Тајланд), Кина и Јапан. За *динамику глобализације* јест, по нашем мишљењу, *битан однос*, са прекидима у доба светских ратова, између *Запада и Русије* (то јест *Совјетског Савеза*). Велики немачки правни писац, Карл Шмит, рекао је у једном говору који је 1929. држао у Шпанији (Schmitt 1988, 120 итд, подвучено у изворнику): „Ми у Средњој Европи живимо *на оку Руса*. Од уназад једнога века, њихов психолошки поглед прозрео је наше велике речи и наше институције; њихова виталност довољно је јака да се домогну наших сазнања и технике као оружја; њихова одважност да се послуже рационализмом и његовом супротности, њихова снага за правоверност у добру и у

злу, силни су. Они су остварили везу између социјализма и словенства, коју је Донозо Кортес (Donoso Cortés) предвидео још године 1848. као одлучујући догађај наступајућега столећа.

Исходиште империјализма, те самим тим и глобализма, подударе се с почетком *Кримскога рата* 1853 – 1854. године.

Бечки конгрес, одржан 1815, после Наполеоновог пораза, преуредио је територијалне односе међу хришћанским државама Европе и установио убудуће важећа начела њихова међународнога и уставнога права. Успостављен је режим 5 великих сила, двеју западних, Енглеске и Француске; и трију источних, Русије, Аустрије, Пруске. Те силе образовале су такозвани „концерт“, који се заснивао на европској „равнотежи сила“. Бечки конгрес био је дело влада, и не нација; бејашу признате само „леgitимне“ монархије, постојеће пре Француске револуције и Наполеонових освајања. Турско царство остало је ван европског права.

Но, тај режим и та начела нису били ни складни ни дугорочни. У Француској 1830. и у Енглеској 1832. победили су либерали, који су изнудили увођење владе одговорне Доњем дому, „парламентарне монархије“. Русија, Аустрија и Пруска остале су апсолутне монархије. Раздобље од 1830. до 1854. обележила је супротност између Русије и Енглеске (вид. Seignobos 1905, 726 итд).

Руски император Николај Први изразио је жељу да посети британску краљицу Викторију. Било му је удовољено и уследио је позив да посети Енглеску. Он се 31. маја 1844. искрцао у Енглеској са својом свитом, те био са највећим могућим уважавањем примљен у Лондону. Главни предмет царева разговора са краљицом био је његов предлог о подели Турске, коју је назвао „болесником на самрти“ (История дипломатии I, 423 итд). Кад тај „болесник“ умре, Русија и Енглеска, као најмоћније европске силе, ваља да поделе његову заоставштину. С тим у вези, Николај је показао спремност да помогне Енглеској да присаједини Египат (на супрот Француској, која би такође себе тамо радо видела). Заузврат, Николај је наговестио да би Русија стекла Цариград и Мореузе, као и покровитељство над кнежевинама Молдавијом и Влашком. Викторија и конзервативни управљачи, Ебердин и Пил, изразили су симпатије према царевим гледиштима, али нису хтели да потпишу никакав споразум о наслеђивању Турске.

После револуционарних 1848. и 1849. година, које су потресле Западну и Средњу Европу, те устоличења Наполеона Трећег као францускога цара, Николај први хтео је поново да се погађа са Енглеском

око турске „заоставштине“. У раздобљу између јануара и фебруара 1853. он је са енглеским амбасадором Хамилтоном Сеимуром (Hamilton Seymour) обавио по том питању четири разговора. Но, овога пута били су у Енглеској на влади либерали, најистакнутији међу њима били су Палмерстон (Palmerston) и Расел (Russell), чија је странка била непријатељски настројена према Русији. Одговор на цареве увиде, који је потписао државни секретар за иностране послове, Расел, приспео је у Санкт Петербург 9. фебруара 1853. и био крајње одбојан. У том одговору се каже да се не може сматрати да је Турска близу пропасти; уједно, Француска и Аустрија би се с неповерењем држале према одговарајућем англо-руском споразуму. Николај, погрешно проценивши да се ниједна од великих Сила неће мешати, одлучио је да иде сам против Турске.

Сукоб се усложио услед спора између палестинских католика, чији је покровитељ била Француска, и палестинских православаца, чији је покровитељ била Русија, око тога која ће црква држати кључеве од светих места (Храма Рођења Христовог у Витлејему и Светога Гроба у Јерусалиму). Како Русија тако и Француска искале су од султана, претећи силом, да питање реши у корист оне цркве коју су заступале. При том се Француска позивала на повластице које је Турска 1740. доделила католицима, а Русија на одредбе Кучук–Кантарцијскога мировног споразума. Само, Русија је ишла и даље, захтевајући од султана да Русији призна покровитељство над свим православним хришћанима Отоманске империје. Султан то одбије. Заузврат, руска војска 21. јуна 1853. пређе Прут и заузме турске вазалне кнежевине Молдавију и Влашку. Јавно мњење у Француској и Енглеској било је за рат са Русијом. Ради одбране Турске, Наполеон Трећи и енглеска влада упуте своје флоте у Мореузе. *Европски „концерт“ био је неопозиво разврнут* (Seignobos 1905, 747).

Турска је 4. октобра 1853. објавила рат Русији. Француска и Велика Британија предале су 27. фебруара 1854. ултиматум Русији, са захтевом да повуче војску из подунавских кнежевина. Те пошто је Русија тај ултиматум одбила, оне јој 27. марта 1854. објаве такође рат. О ратним циљевима Енглеске навелико је расправљала тамошња штампа. Но, најпотпуније их је изложио Палмерстон (Palmerston), „душа“ кабинета лорда Абердина (История дипломатии I, 447). У основи, ти циљеви сводили су се на ово: Аландска острва и Финска враћају се Шведској; Прибалтички крај одлази Пруској; краљевина Пољска успостављала би се као брана између Русије и Немачког савеза; Молдавија

и Влашка са свим ушћима Дунава отишли би Аустрији, а Ломбардија и Венеција прешле би из Аустрије у Краљевину Сардинију (Пијемонт); Крим и Кавказ одузели би се од Русије и припојили Турској, с тим што би део Кавказа, који Палмерстон назива „Черкезија“, постао вазална држава Турске. Наполеон Трећи, далековидо предвиђајући могућност савеза Француске и Русије, био је, међутим, против прекрајања Русије.

Рат се водио на више руских приобалних тачака, али се напад Енглеске и Француске усредоточио на Крим. Борбе су биле изузетно тешке и кржаве. Љута зима и епидемије уништиле су половину енглеске војске, због чега се јавно мњење у Енглеској огорчило, што је довело до пада владе (Seignobos 1905, 752). На позив Наполеона Трећег, у рат се укључила и Краљевина Сардинија и послала на Крим један експедициони корпус, који се тамо појавио у мају 1855. године. Једини значајнији успех савезника био је заузимање Севастопоља, којег су Руси при повлачењу потпуно порушили. Николај Први напрасно умире 2. марта 1855. и наслеђује га Александар Други. Наполеон Трећи, који новом цару изјављује саучешће, руском председнику владе, Нелсбродеу, изражава спремност за прекид непријатељстава. Овај потпуно прави грешку и о том приправљању терена за мир обавести бечки двор. Сада Аустрија упути Русији ултиматум, па руски политички врх, закључивши да би за Русију био претежак терет да у Галицији ратује и са Аустријом, 20. децембра 1855. тај ултиматум прихвати, што је довело до Париског мировног уговора идуће године.

Дотле су Руси Аустрију сматрали не само пријатељском земљом, већ и вечитим дужником. У време револуције од 1848. Аустрија се распала, јер се Угарска потпуно осамосталила од ње. Но на молбу цара Фрање Јосифа, Николај Први пошаље преко Карпата армију од 120.000 војника, на челу са генералом Паскијевичем, и мађарска војска 13. августа 1849. код Арада би принуђена да капитулира, чиме је Аустрија била поново уједињена и спасена. Била је то, у ствари, највећа историјска грешка Русије. Јер, да је пустила да Аустрија пропадне, не би могло да дође до хабсбурговских империјалистичких завојевања на Балкану, али можда ни до Првог светског рата, јер се Немачка, без ослонаца на велику Аустрију, не би лако усудила да ратује против Антантиних империја. После Парискога мира, у Русији је завладала таква мржња на Аустријску царевину, да је њено уништење постало императив руске политике. Нови министар иностраних дела и касније председник владе, кнез Горчаков, истакао је (Reiners 1980, 269): „Аустрија није држава; она је само влада“.

Дана 30. марта 1856. потписан је Париски мировни уговор. Русији би враћен Севастопољ, али је један део јужне Бесарабије морала да уступи Молдавији. Вазалним кнежевинама Турске, Влашкој, Молдавији и Србији би потврђена аутономија, али њихов покровитељ није више била Русија, већ је над њима било успостављено заједничко покровитељство Сила. Црно море би неутралисано, то јест, Русија није смела да на њему држи ратне бродове. На захтев Русије, то ограничење укинула је Лондонска конференција, одржана у јануару 1871. године. Зајемчена је слобода пловидбе Дунавом. Жеља Аустрије да као награду за издају Русије получи право да војно окупира Молдавију и Влашку, не буде услишена (История дипломатии I, 459 итд).

Отприлике до стварања „другог“ Немачког царства под хегемонијом Пруске 1871. године, односи између Русије и Пруске били су на завидној висини. Тако је дубоко религиозни и староковни конзервативац, пруски краљ Фридрих Вилхелм Четврти, за време Кримског рата био убеђен да ће казна Божија стићи онога ко за Мухамеда ратује против Христа; Енглеска се, по краљевом мњењу, заплела у родоскрвну везу са паганством и револуцијом (вид. Reiners 1980, 231). Само, геополитички чинилац усмерава пробуђени немачки империјализам против Русије, који империјализам, хтео он то или не, мора да игра на аустријску карту. Овоме преусмерењу такт даје либерализам, који окупља цвет немачке интелигенције с почетка 20. века. Ту су, између осталих и Герхарт Хауптман (Gerhart Hauptmann) и Томас Ман (Thomas Mann). Још 1907 – 1908. немачки либерали сасвим отворено расправљају о разбијању Русије (Heer 1964, 398). Из политичких списа највећег немачког социолога, либерала Макса Вебера, кипти необуздана мржња на Русију и Русе (Weber 1980, 69 итд, 197 итд). Одатле до Хитлеровог Трећег рајха пут је кратак. Немачка је са Совјетским Савезом 23. августа 1939. закључила уговор о ненападању и консултовању с важењем од десет година. Но, не задуго потом, Хитлер је наредио да се, разуме се у највећој тајности, изради план напада на Совјетски Савез, назван по надимку чувенога цара из 12. века, подухватом „Барбароса“. Кратко време пре почетка „Барбаросе“, Хитлер даје две знамените смернице у вези са ратом у Совјетском Савезу. Прва је од 3. марта, друга од 30. марта 1941. године. Прва гласи (Overesch 1991, 156): „Овај наступајући војни поход више је него само окршај оружјем; он такође води до борбе између двају погледа на свет. Да би се тај рат окончао, није довољно, због ширине простора, да се потуче непријатељска оружана сила. Целокупна област мора бити растављена на

државе са сопственим владама са којима можемо да закључимо мир“. А друга (Overesch 1991, 163): „Уништење бољшевичких комесара и комунистичке интелигенције. Нове државе морају бити социјалистичке државе, али без сопствене интелигенције“. Русија дакле мора бити распарчана по нахођењу немачких освајача на мноштво државица настањених необразованим *државним робовима*, у чему је смисао става да те државице морају бити „социјалистичке“.

Хитлеровска Немачка изгубила је рат. Главни победник био је стаљинистички Совјетски Савез. Та држава се увећала и према идеолошки непријатељском Западу изградила браник сателитских држава које су биле или у саставу Трећег рајха или његове савезнице. Са тим државама Совјетски је Савез 1955. образовао војни блок, „Варшавски пакт“, као противтежу 1949. основаној антисовјетској војној алијанси Запада, „Северноатлантском пакту“ (НАТО-у), као наследнику „Тројног пакта“ Немачке, Италије и Јапана.

Но, после средине 1985-их, колективном се Западу осмехнула невероватна срећа, јер је у Совјетском Савезу, односно Русији, добио два „тројанска коња“: Горбачова (Горбачёв) и Јељцина (Ельцин).

Михаил Горбачов, рођен 1931. године, спадао је у млађу генерацију совјетских партократа. И када је у марту 1985. постао генералним секретаром Комунистичке партије Совјетског Савеза, што ће рећи *диктатором* те земље, био је такорећи непознат. Већ прве године своје владавине избацио је као циљ своје политике гесло „*перестројка*“ (преусмерење). Шта је он намеравао да учини са перестројком, остало је тајна коју је са собом однео у гроб. Али, плодови перестројке били су убитачни за совјетску „Троју“. За Горбачова важи следеће место из Јеванђеља по Матеју (глава 7, стихови 15. и 16.): „Чувајте се од лажних пророка, који долазе к вама у одијелу овчијему, а унутра су вуци грабљиви. По родовима њиховијем познаћете их. Еда ли се бере с трња грозђе, или с чичка смокве?“

Горбачов је књигу под насловом „Перестројка“ објавио 1987. и она је исте године изашла и на српском, обухватајући Горбачовљеве реферате, изјаве и интервјуе из 1986 – 1987. године (Горбачов 1987, *passim*). Донет је и основни закон „перестројке“, Закон о социјалистичком предузетништву, који је ступао на снагу 1. јануара 1988. и централно планирање замењивао тржишним надметањем између државних предузећа. Раније, у другој половини 1960-их, то је као „средњи пут“ између западнога приватног капитализма и источнога државног социјализма предлагао чехословачки економиста и политичар Ота Шик

(вид. Nolte 1985, 400, 514). Само, тај модел још нигде није у пракси био провераван. У Совјетском Савезу довео је до распада економског система. У земљи је још 1987. владало мишљење да је перестројка дотле везана за Горбачова и његову личност, да би његовим нестанком и она престала да постоји (Додер и Бренсон 1991, 211). Потом се Горбачов досетио да је за спас перестројке неопходна уставна реформа.

Та уставна реформа означила је, у ствари, почетак краја система који је Горбачов затекао дошавши на власт. О дотичној реформи решавала је 19. конференција Комунистичке партије, чији је рад отпочео 28. јуна 1988. године. Усвојено је схватање Горбачова да нови највиши орган савезне власти буде Конгрес народних посланика Совјетског Савеза. Сличан врховни орган постојао је и у лењинском Уставу од 31. јануара 1924. године. С тим, што је Горбачов хтео да његов Конгрес, који је бројао 2.250 чланова, има већи легитимитет од Врховног совјета, који је и даље задржан, будући да му је припадала уставотворна власт и да је бирао председника Врховног совјета као фактичкога шефа државе. Значајно је да реформисани Устав није више предвиђао монопол Комунистичке партије и њој прикључених организација на утврђивање кандидата за народне посланике. Тиме су „одшкринута“ врата за увођење вишестраначкога система.

Народни посланици Совјетског Савеза изабрани су 25. маја 1989. и новоизабрани Конгрес је тајним гласањем огромном већином, са 2.123 гласа за и само са 87 гласова против, изабрао Горбачова за председника Врховног совјета. Следећи избори за народне посланике Совјетскога Савеза заказани су већ за 11. децембар 1989. и новоизабрани Конгрес требало је да врши уставотворну власт: да укине члан 6. Устава који је предвиђао Комунистичку партију као руководећу и усмеравајућу снагу у совјетском друштву и да уведе установу председника Совјетског Савеза. Оволика журба са тако значајним уставноправним питањима баш у то време требала је да одвуче пажњу грађана од истовременог решавања *судбинских питања спољне политике*. Наиме, Горбачов је у лето 1989. саопштио својим савезницима из Варшавскога пакта, да совјетски тенкови неће више штитити њихове комунистичке режиме од унутрашњих немира и преврата (вид. Додер и Бренсон 1991, 323). „Јер“, могао се питати Горбачов у разговорима са њима, „ако се комунизам укида у Совјетском Савезу, каква је *логика* да се комунизам брани ван совјетских граница?“ Само, нису у питању биле границе комунистичкога режима, већ државе, која се тада звала Совјетски Савез, а заправо била *историјска Русија*. Није потребна посебна „логика“, а да

не буде јасно, да ће се све те државе, кад из њих оде руска војска, као 1941. окренути против Русије.

Према непријатељима Русије, Горбачов је показао услужност и широкогрудост да не могу бити веће. Средином јула 1991. године, сада већ као председник Совјетског Савеза, позвао је немачкога канцелара Хелмута Кола, у Ставропољ, на разговор у четири ока. Том се згодом Горбачов сложио „да нова, уједињена Немачка буде чланица НАТО-а“ (Додер и Бренсон, 1991, 362). Хтео је Горбачов и да 1991. преговара са Јапаном око предаје Курилских острва, која је Русија вратила после победе у рату 1945. године! Но, председник Русије, Борис Јељцин, упозорио је „дарежљивца“ да Курилска острва не припадају њему, него Русији (Додер и Бренсон 1991, 360). Запад се своме „тројанском коњу“ Горбачову одужио да не може бити боље. Доделио му је Нобелову награду за мир за 1990. годину!

Када се Борис Јељцин 7. и 8. децембра 1991. у Беловешком честару са председницима других двеју држава оснивачица Совјетског Савеза, Белорусије и Украјине, договорио да Совјетски Савез престаје да постоји, а да на његово место ступа Заједница Независних Држава, они су о томе прво обавестили председника Сједињених Америчких Држава, Џорџа Буша (George Bush), а тек потом развлашћеног Горбачова (Медведев 2009, 114). Јељцин и Горбачов нису, наима, били идеолошки противници, већ лични супарници у борби за власт.

Устав Руске Федерације (Русије), који је израдио Јељцин са својим штабом и који је усвојен на референдуму 12. децембра 1993. године, успоставио је *неопрезиденцијалистичку републику*. По нашем схватању, неопрезиденцијализам спада међу такве облике државне власти у којима *извршина власт* има првенство над другим гранама државне власти, које облике државне власти називамо *ауторитарним* (Петровић 2021, 19 итд). Неопрезиденцијализам није једини облик ауторитарне власти. Пре њега, то је уставна монархија. Ауторитарне облике државне власти не треба мешати са диктатуром. Диктатура је правно неограничена власт, неограничена ни сопственим законима. Диктаторска власт, уосталом, не мора припадати носиоцу извршне власти, Режим Конвента у доба Француске револуције од 1789. године био је диктатура.

Гесло Горбачовљевог режима била је „перестројка“. Гесло Јељцинове владе била је „*приватизација*“. Сасвим у сагласности са схватањима својих неолибералних саветодаваца, Јељцин је будзашто дао да се распродају државна предузећа, па чак и део ратне морнарице. По

руском Уставу (чл. 71, тач. и. и м.), у власништву Руске Федерације налазили су се: федерални енергетски системи, нуклеарна енергетика, нуклеарни материјали, федерални транспорт, делатност у космосу, војноиндустријски комплекс. Све остало могло је прећи у приватну својину.

Поступак приватизације био је следећи (Медведев 2009, 179 итд): свако предузеће, сваки предмет приватизације имао је своју „билансну цену“ евидентирану у пословним књигама. Године 1991. одређено је да билансна цена производних фондова Руске Федерације износи један трилион и 260,5 милијарди рубаља. Када је овај износ подељен са бројем становника Русије (148,7 милиона), добивен је број од 8.476 рубаља. Влада Русије заокружила је тај број на 10.000 рубаља, чиме је одређен удео власништва сваког грађанина, те је следствено томе сваки грађанин добио *ваучер* који је гласио на тај износ. Године 1991. износ од 10.000 рубаља изгледао је знатним. Он је покривао педесет одсто цене аутомобила марке „жигули“ или „москвич“. Међутим, услед галопирајуће инфлације, која је такође уништила штедне улоге руских грађана, 1993. цена тог ваучера била је мања од цене једне боце вотке. Појавили су се купци обесцењених ваучера, па је већ 1994. већи део ваучера био у власништву између 30.000 и 40.000 лица. Приватизација је вршена са лицитацијом, а некада и без ње. Рецимо, дивовски аутомобилски завод „Лихачов“ (ЗИЛ), који је заузимао простор већи од хиљаду хектара у Москви и запошљавао више од 103.000 лица, приватизован је за 800.000 ваучера, који су прикупљени широм Русије. Све у свему, приходи руске државе од приватизације били су мањи од један одсто њеног буџета. Али, циљ приватизације, уништење економске основе комунизма, Јељцин је постигао.

Појавила се скупина од петнаестак велекапиталиста, прозваних „олигарсима“, од којих су најагресивнији настојали да задобију пресудан утицај на извршну власт, што им је понекад и полазило за руком, због чега су називани и „колективним Јељцином“ (Медведев, 2009, 375). Споменимо само ове од њих, од којих су неки имали и двоструко – руско и израелско – држављанство: Березовског, Гусинског, Чубајиса, Фридмана, Швидлера, Ходорковског. Као чланове Јељциновог тима, које је он час пуштао да играју, час слао на клупу за резервне играче, споменимо и Гајдара, Бурбулиса и Фјодорова. Солжењин (Solzhenitsyn) их је назвао „февруаристима“, смерајући на оне политичке креатуре које су у фебруару 1917. обориле руског цара (вид Медведев 2004, 359).

Чудовиште које је породило Јељцинов неолиберализам била је *мафија*. Но, како примећује Станислав Говорухин, писац „Велике криминалне револуције“, књиге бестселера у Русији 1995. године (Говорухин 1995, 44): „Код нас се ни мафија не ствара као у целом свету — одоздо навише, него од врха наниже, од високог владиног чиновника. У конкретном случају — од Председника“. Историчар Медведев наводи да су структуре организованог криминала 1993. године контролисале до 40 одсто укупне унутрашње производње у Русији (Медведев 2009, 187). А према изворима од 1996. које наводи Печујлић (Печујлић 2002, 123) више од 60 одсто руске економије налази се под контролом мафије. У доба Јељцинове владавине, штампа је мафију називала „петом влашћу“. Процењивало се да крајем 1995. број бојовника криминалног света, народ их је називао „бул теријерима“, износи око 600.000, што одговара бројном стању десет потпуно развијених армија (Медведев 2009, 187 итд). Ти бојовници извршавали су најтежа кривична дела, као што су наручена убиства и трговина белим робљем (где спадају и отмице дече). Међутим, када је отпор власти узимао маха, мафија јој се стављала на располагање. Тако је 5. октобра 1993. Гајдар преко телефона замолио организовани криминал упомоћ, па су „бул теријери“ обукли панцирне кошуље. „Помоћна полиција!“ (вид. Говорухин 1995, 124).

Било је више покушаја да се определи друштвено уређење у Русији Јељцинова доба. Рецимо, Сорош је то уређење назвао „лоповским капитализмом“ (Медведев, 2004, 348). Уважавajući и уставноправне поставке, јељциновски политичко-економски систем можемо определити као *либерално–мафијашки неопрезидијализам*. Јељцину богатство, посед новца као циљ по себи није значео много. Најважнија била му је власт. Новац му је, пре свега, био битан за одржање власти. Тако је за кредит Међународног монетарног фонда од десет милијарди долара, Јељцин дао сагласност америчком председнику Клинтону да бомбардује босанске Србе, јер му је тај новац био потребан за председничке изборе 1996. године (вид. Martin & Schumann 1998, 296). Те председничке изборе историчар Медведев назива „прљавим“ (Медведев 2009, 226 итд, 231 итд). Јељцин је такође продао сагласност Клинтону да на пролеће 1999. бомбардује Србију. Наиме, Банка Русије је почев од фебруара 1993. издавала државне краткорочне обвезнице (ГКО) без покрића. Тадашњи председник руске владе, Виктор Черномирдин (Viktor Chernomyrdin), називао је ту нову општенародну превару „нормалним финансијским инструментом“. Но, у августу 1998. дошло је до слома тржишта државних краткорочних обвезница;

Русија је практично банкротирала, јер није више могла да исплаћује ни унутрашње ни спољашње дугове. Само, сада се опет појавио Међународни монетарни фонд с новим кредитом од десет милијарди долара (Јељцин, 2000, 169). Јељцин у свом дневнику бележи (2000, 192, 194): „Ипак, ова је криза била другачија од свих претходних. Она је ударила средњу класу која се тек успела развити; ударила је власнике, пословне људе, предузетнике и професионалце. Али, све оно што је напала створили смо због њих... Још једном смо се нашли на рубу, али је судбина(!) спасила Русију“. „Судбина“, то су били натовски бомбардери над Србијом. Јељцин је послао у Београд свога поузданика, „гасног барона“ Черномирдина, чији је притисак на председника Милошевића довео до окупације Косова и Метохије снагама НАТО-а (Јељцин 2000, 241 итд, 244).

Година 1999. била је по Јељцина крајње тешка. Почетком године, анкета јавног мњења показивала је да су најпопуларнији политичари у Русији комунистима блиски председник владе Примаков и градоначелник Москве Лужков; Јељцин се обрео тек на десетом месту (Медведев 2009, 268). У лето 1999. отпуштени премијер Јевгениј Примаков, чија је популарност стално расла, и московски градоначелник Јуриј Лужков основали су нову коалицију „Отаџбина — Сва Русија“; она се изјашњавала као центристичка, али је њена линија била антијељциновска. У Државној думи, дому народних посланика Федералне скупштине, у коме је почивало тежиште парламентарне власти, ни после избора 1993. ни после избора 1995. Јељцинове присташе нису представљале озбиљну снагу; релативну већину имали су комунисти. Јељцин, и иначе тешко болестан, сматрао је да нема изгледа на председничким изборима 2000. године. Нарочито га је забрињавала нова странка „Отаџбина“. Она је са Јељциновим противницима могла да буде тако јака, да би могла да покрене поступак измене Устава и укидање неопрезидијализма. За председника Русије био би, највероватније, 2000. изабран Примаков.

Ни спољнополитичка ситуација није изгледала добро за Русију. Варшавски пакт био је и формално укинут 1. јула 1991. године. Русија није више представљала опасност по Запад; штавише, тежила је што блискијим односима са њим. Логично би било да и НАТО буде укинут, или барем преображен у чисто политичку организацију, као што се после Првог светског рата Британско царство преобразило у Заједницу народа. Међутим, Запад је, напротив, повећавао притисак на Русију. Патријарх америчке дипломатије и глобалиста Хенри Кисинџер

је написао (Кисинџер, 2003, 80 итд): „Русија се мора помирити са губитком царства... НАТО се мора сачувати као заштита од поновног империјализма Русије“.

Све наведене околности навеле су Јељцина да 9. августа 1999. за председника владе и свог наследника именује дотле готово непознатог свога поузданика Владимира Путина. Најпрече што је од Путина тражио, било је да образују нову странку која ће на наредним изборима победити опозицију. Тако је настала коалиција „Јединство“, која је уживала Путинову подршку. Но, Путин је задобио руске грађане успешним вођењем рата против чеченских сепаратиста. Избори за Државну думу одржани су 19. децембра 1999. године и донели су велики успех „Јединству“, које се безмало изједначило са комунистима. Изабрана је велика скупина независних кандидата. Десничари и блок Примаков-Лужков освојио је седам до осам одсто гласова. Либерална демократска странка Жириновског и Јабука Јавлинског получиле су нешто мање. Левичари нису више имали парламентарну већину. Јељцин се 31. децембра повлачи именујући Путина за вршиоца дужности председника Русије. На ванредним председничким изборима 26. марта 2000. Путин је изабран већ у првом кругу, добивши 53 одсто гласова. Он је постао несумњиви национални вођа.

Политика новог првака је центристичко-популистичка. Облик његове владавине може се одредити као *социјални неопрезидијализам*. Режим објављује рат безакоњу и корупцији. Он „ломи врат“ политизујућем олигархату, али, заузврат, подстиче легалан бизнис, нарочито средњи и мали (вид. Медведев 2004, 202 итд, 354 итд, 710 итд). Пошто су старе супротности нестале, „Јединство“ и „Отаџбина“ уједињују се на пролеће 2001. у општенародни покрет.

Но, Запад је нарочито узнемирила Путинова тврдња да је „распад Совјетског Савеза – општенародна трагедија огромних размера“. Путинову делатност критикује и Михаил Горбачов, али ретко ко обраћа пажњу на његове изјаве (Медведев 2009, 298 итд).

Али, раскид са Западом је неминован због Путиновог одбацивања *глобализације*. Занимљиво је да је идеју „*вишеполарнога*“ свега изнео као своју Борис Јељцин када је крајем 1999. посетио Пекинг. Он утврђује да је ту његову идеју, које је постао свестан од завршетка Хладног рата, „Кина одувек подржавала“ (Јељцин 2000, 161, 159 и анотација 40). Званична Русија и Кина ту антиглобалистичку идеју данас и даље подржавају и продубљују. У савременом свету постоје четири велика историјска субјекта: *Евроазија (чији су стожери Русија и Кина)*,

колективни Запад, Исламски свет и Латинска Америка. Шифра глобализације јесте „крај историје“ (вид. Фукујама 2002, 501 итд). Та шифра није тачна. Тачно је то, да се у књизи историје окренуо један лист.

ЛИТЕРАТУРА

Додер, Душко и Бренсон, Луиз. 1991. *Пут без повратка: политичка биографија Михаила Горбачова*. Београд: Филип Вишњић.

Говорухин, Станислав. 1995. *Велика криминална револуција: Има ли Русија будућности?* Београд: Филип Вишњић.

Горбачов, Михаил. 1987. *Перестројка*. Београд/Загреб: КИЗ центар Београд/РО Спектар Загреб.

Јељцин, Борис. 2000. *Поноћни дневници*. Загреб: V.V.Z.

Келзен, Ханс. 2001. *Главни проблеми теорије државног права, развијени из учења о правном пропису*. Београд/Подгорица: Службени лист СРЈ Београд/ЦИД Подгорица.

Кисинцер, Хенри. 2003. *Да ли је Америци потребна спољна политика? У сусрет дипломатији 21. века*. Београд: БМГ.

Медведев, Рој. 2009. *Борис Јељцин — Русија на крају 20. века. Запажања једног историчара*. Београд: Службени гласник.

Медведев, Рој. 2004. *Владимир Путин: четири године у Кремљу*. Београд: Просвета.

Петровић, Милан. 2020. *Личност против странке: оглед из политичке философије*. Београд: *Catena Mundi*.

Петровић, Милан. 2021. *Од правне државе до титоистичке диктатуре у Србији од 1944. до 1990*. Београд: *Catena Mundi*.

Печујлић, Мирослав. 2002. *Глобализација – Два лика света*. Београд: Гутенбергова галаксија.

Фридман, Милтон. 1997. *Капитализам и слобода*. Нови Сад: Global book.

Фукујама, Френсис. 2002. *Крај историје и последњи човек*, Подгорица/Бања Лука: CID, Romanov.

Хајек, Фридрих. 2012. *Пут у ропство*. Београд: Службени гласник.

Шолте, Јан Арт. 2009. *Глобализација – критички увод*, Подгорица: ЦИД.

Bakunin, Michail. 1972. *Staatlichkeit und Anarchie und andere Schriften*. Frankfurt, Berlin, Wien: Herausg. v. H. Stuke.

Bodin, Jean, 1583/1977. *Les six Livres de la République*, 2-ème réimpression de l'édition de Paris, Aalen: LGF – Livre de Poche.

Burdeau, Georges. 1979. *Le libéralisme*. Paris: Seuil.

Carré de Malberg, Raymond. 2007. *Confrontation de la Théorie de la formation du droit par degrés, avec les idées et les institutions consacrées par le droit positif français relativement à sa formation*, reprint. Paris: Dalloz.

Hermann, Conrad. 1806. *Deutsche Rechtsgeschichte: Band II: Neuzeit bis 1806*. C.F. Müller.

Stolze, D.u.a. 1969. *Der Kapitalismus*. München: Unbekannt.

Drumont, Édouard Adolphe. 1886. *La France Juive: Essai d'histoire contemporaine*, 2-ème. Paris: Paris C. Marpon & E. Flammarion.

Duguit, Leon. I. 1027. *Traité de droit constitutionnel*, 3-ème éd. Paris: Hachette Livre BNF.

Duguit, Leon. II. 1928. *Traité de droit constitutionnel*, 3-ème éd. Paris: Hachette Livre BNF.

Duguit, Leon. III. 1930. *Traité de droit constitutionnel*, 3-ème éd. Paris: Hachette Livre BNF.

Engels, Friedrich. 1957. *Die Entwicklung des Sozialismus von der Utopie zur Wissenschaft*. Berlin: Zenodot Verlagsgesellscha.

Fritsch, Theodor. 1919. *Handbuch der Judenfrage : eine Zusammenstellung des wichtigsten Materials zur Beurteilung des jüdischen Volkes*. Hamburg: Slepner.

Fukuyama, Francis. 2006. *America at the Crossroads. Democracy, Power, and the Neoconservative Legacy*. New Haven/London: Yale University Press.

Heer, Friedrich. 1964. *Europa, Mutter der Revolutionen*. Stuttgart: W. Kohlhammer Verlag.

Hefele, Carl Joseph. 1867. *Conciliengeschichte*. Freiburg im Breisgau: Nabu Press (reprint published in 2012).

Hellbling, Ernst C. 1956. *Oesterreichische Verfassungs- und Verwaltungsgeschichte*. Wien: Springer.

- Jurjevich, Ratibor-Ray M. 1965. *The War On Christ In America*. Denver: Ichthys Books Distribution.
- Müller, K.A. Von. 1935. In K.A. Müller K. A. Von & P.R. Rohden. *Knaurs Weltgeschichte: Von d. Urzeit bis zur Gegenwart*. Berlin: Berlin, Verlag von Th. Knaur Nachf.
- Kelsen, Hans. 1960. *Das Problem der Souveränität und die Theorie des Völkerrechts. Beitrag zu einer reinen Rechtslehre*. Nachdruck, Aalen.
- Kelsen, Hans. 2002. *General Theory of Law and State*, пето издање. Union, N.J.
- Kisindžer, Henri. 1976. *Obnovljeni svijet. Metternich, Castlereagh i problemi mira. 1812 – 1822*. Zagreb: Matica hrvatska.
- Von Mizes, Ludvig. 1999. *Od plana do haosa*. Novi Sad: Global book.
- Laband, Paul. 1911. *Das Staatsrecht des Deutschen Reiches*, 1. издање. Tübingen: Laupp.
- Ludvig, Emil. 1939. *Roosevelt: studija o sreći i moći*. Zagreb: Književnik.
- Martin, Hans-Peter & Schumann, Harald. 1998. *Die Globalisierungsfalle. Der Angriff auf Demokratie und Wohlstand*, 10. Aufl. Reinbek bei Hamburg: Rowohlt Taschenbuch.
- Maurois, André (d.i. Émile Salomon Wilhelm Herzog). 1965. *Die Geschichte per USA von Wilson bis Kennedy*. Reinbek bei Hamburg: Rowohlt Taschenbuch Verlag.
- Maurras, Charles. 1928. Ch. Maurras, *Enquête sur la Monarchie, suivie de: Une campagne royaliste au Figaro et Si le coup de force est possible*. Versailles: Paris : Nouvelle librairie nationale.
- Nolte, Ernst. 1985. *Deutschland und der Kalte Krieg*, 2. Aufl. Stuttgart: Stuttgart Klett-Cotta.
- Young, William H. 1962. *Ogg and Ray's Introduction to American Government*, 11. издање. New York: Appleton-Century-Crofts, Inc.
- Saal Overesch, Manfred. 1991. *Das III. Reich 1939-1945. Eine Tageschronik der Politik – Wirtschaft – Kultur*. Augsburg: Weltbild Verlag Augsburg.
- Quaritsch, 1970. *Staat und Souveränität, 1: Die Grundlagen*, Frankfurt (M.)

- Reiners, Ludwig. 1980. *Bismarcks Aufstieg 1815 – 1864*. München: dtv.
- Ripert, Georges. 1955. *Les forces créatrices du droit*. Paris: Librairie Générale de Droit et de Jurisprudence.
- Schattschneider, E.E. United States: The Functional Approach to Party Government, 1957: E.E. Schattschneider, in: *Modern Political Parties. Approaches to Comparative Politics*, Ed. by S. Neumann, Chicago/ London/Toronto
- Schmitt, Carl. 1985. *Verfassungsrechtliche Aufsätze aus den Jahren 1924 – 1954. Verfassungsrechtliche Aufsätze aus den Jahren 1924–1954.: Materialien zu einer Verfassungslehre*, 3. Aufl. Berlin (reprint from 2003.)
- Schmitt, Schmitt. 1988. *Positionen und Begriffe im Kampf mit Weimar – Genf – Versailles 1923 – 1939*, 4. издање. Berlin: Duncker & Humblot.
- Scholte, Jan Aart. 2005. *Globalization: A Critical Introduction*, 2. издање. Basingstoke, Hampshire/New York: Red Globe Press.
- Seignobos, Charles. 1905. *Histoire politique de l'Europe contemporaine, évolution des partis et des formes politiques 1814 – 1896*, 4-ème éd. Paris: Kessinger Publishing (reprint from 2010).
- Sherwood, Robert E. 1952. *Ratne tajne bijele kuće*. Zagreb: ZORA – Zagreb.
- Soros, George. 2002. *On Globalization*. Oxford: Hachette Book Group.
- Spengler, Oswald. 1922. *Der Untergang des Abendlandes - Zweiter Band: Welthistorische Perspektiven (Großdruck)*, 1. bis 15. Aufl. München: Ssel (reprint from 2023).
- Trotsky, Leon. 1963. *De la révolution*. Paris: Editions de minuit.
- Weber, Max. 1980. M. Weber, *Gesammelte politische Schriften, Herausg. v. J. Winckelmann*, 4. Aufl. Tübingen: UTB, Stuttgart.
- Wedgwood, C.V. 1990. *Der 30jährige Krieg*. München: Neuausg. Milan Petrović

Milan Petrović

GLOBALIZATION, THE STATE, RUSSIA

Resume

This paper is structured in two parts. The first part deals with the problem of the morphology of globalization and the state. The second part covers the dynamics of the relationship between globalization and the state, where the influence of the West on Russia comes to the fore, and *vice versa*. The author points to neoliberalism as the ideological basis of globalization, refuting the incorrect understanding that the emergence of state sovereignty is a consequence of the 17th century Peace Treaty of Westphalia, by which the supporters of globalization call into question the concept of the state and state-building nations. In this regard, referring to the work of Jean Bodin – the forefather of the concept of sovereignty, the paper shows that sovereignty is linked to the very essence of the state. Neoliberalism and, hence, globalization have a devastating effect on the state and society, as evidenced by the world economic crisis of 1929 (the Great Depression), as well as the “Perestroika” (restructuring the Soviet Union political and economic systems) and the Russian “privatization” program in the 1990s. These phenomena thus prove that the “road to slavery” is not state interventionism but non-interventionism as its opposite. The globalization code is “end of history”. However, we may observe nowadays that the code has been contested and refuted.

Keywords: globalization, morphology and dynamics, state sovereignty, endangering Russia, dissolution of the Soviet Union.